

Стопански
факултет

Социално- икономически анализи

Книга 1/2016 (9)

Симона Стефанова

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ И РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ

OPPORTUNITIES FOR FINANCING AND DEVELOPMENT OF THE RURAL TOURISM IN BULGARIA

Abstract: The report examines the development and the current state of rural tourism in Bulgaria as well as the opportunities for its development by EU funding instruments. The aim of the study is to identify rural areas with resources for rural tourism and its positive impact on them and the financing of EU programs in the industry.

Keywords: rural tourism, opportunities, funding

ВЪВЕДЕНИЕ

В продължение на много години България изгражда и развива предимно морски и планински туризъм. Световните тенденции в туристическата индустрия и на туристическия пазар налагат в страната ни да се търсят алтернативните видове туризъм. Една добра възможност в това отношение е създаване и развитие на селски туризъм у нас. В България нишата на селския туризъм е недостатъчно заета, или почти свободна, а има предпоставки за нейното бъдещо развитие. Социално-политическите промени в страната създават благоприятни възможности за включването на частния сектор в туристическите дейности. В извънградската зона вече съществуват семейни хотели и малки хотел – ресторантски комплекси, които създават свои специфичен имидж и атмосфера.

Предметът на настоящото изследване е да се определят финансиращите програми и възможностите за развитие на селския туризъм в България. Целта на работата е да се направи кратка характеристика на състоянието на селския туризъм у нас; да се посочат предпоставките и възможностите му за развитие; да се посочат селски региони с ресурс за селски туризъм и позитивното му влияние върху тях и финансиращи програми на Европейския съюз в отрасъла. Обект на изследване на доклада са междурегионалните особености на селския туризъм, като специфичен вид алтернативен туризъм, който се извършва в типична, характерна за съответния регион селска среда, предлага възможността на посетителите да се запознаят с начина на живот на село, селскостопанските дейности, околната среда и местната традиция при използването на наличните природни и антропогенни туристически ресурси.

Изпълнението на така поставената основна цел може да се постигне посредством решаването на следните изследователски задачи:

1. Да се изяснят основните характеристики и особености в развитието на селския туризъм и техните регионални проекции.
2. Да се изяснят предпоставките, свързани с развитието на селския туризъм у нас.
3. Да се определят механизмите за финансиране и кандидатстване по Оперативна програма „Развитие на селските райони“ – Програма „Инвестиционна подкрепа за неземеделски дейности“.
4. Да се разкрият насоките за развитие на туристическия продукт в селските райони.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Особенности в развитието на селския туризъм и техните регионални проекции

Селският туризъм като икономически феномен, който се появява през втората половина на XVIII век в Англия и Европа, се определя като социално явление за оползотворяване на свободното време. Дотогава селските райони се използват за рекреативни дейности, като- напр. лов, което е било основно привилегия на аристокрацията и другите заможни слоеве на населението. Българската асоциация за алтернативен туризъм (БААТ) разглежда селския туризъм като „престой в селска среда, осъществяване на контакт с домакините и достъп до стопанството им.” Според Европейска общност, понастоящем ЕС, селският туризъм е комплексна, широкообхватна дейност. Той е много повече от агротуризма, макар че включва в себе си и елементи на селскостопански дейности. В неговия обхват попадат още ваканционни дейности по интереси и екотуризъм, пешеходни разходки, катерене и колоездене, приключенски, спортен и здравен туризъм, лов и риболов, образователни пътувания, църковен туризъм и в някои случаи и етнически туризъм. Анализирайки и обобщавайки казаното дотук, селският туризъм може да се дефинира като „туризъм в селски региони, при който се задоволяват интересите на туристите към традиции, бит, култура, селскостопански и др. специфични дейности, както и към природните, исторически и културни дадености на съответния регион.”

Характеристиките на туристическото преживяване при селския туризъм, които привличат туристите и обясняват защо хората се наслаждават на извънградската среда, са:

- Отдалеченост и усамотение
- Тишина и спокойствие, отпускаща среда
- Приключение и предизвикателство, възможности за занимания със спорт или хоби
- Грижа за здравето и фитнес, чист въздух
- Интерес към околната среда
- Изследване на селските общности, култура и начин на живот
- Добра възможност да бъдеш с приятелите и семейството
- Промяна на всекидневния градски начин на живот
- Участие в различни селски дейности
- Изучаване на историческата идентичност, интерес към културното наследство.

Цел и елементи на селския туризъм, въз основа на европейския опит. Целите на селския туризъм могат да се обобщят така:

- Запазване, защита и повишаване качеството на ресурсната база.
- Грижа и активно стимулиране развитието на допълнителни, специфични за областта атракции и инфраструктура, които да се базират на местните дадености, и да се развиват.
- Създаване на инфраструктура, което би повлияло благоприятно на икономическия растеж на региона, като не се надвишава допустимото натоварване на природната среда и се оказва положително въздействие върху качеството на живот в съответната област.
- Селският туризъм е съобразен с екологичните изисквания и избягва отрицателното въздействие на големите туристически обекти върху околната среда.
- Акцентиране не само върху екологичната, но и върху културната устойчивост. Селският туризъм не нарушава културните традиции на общността – домакин.
- Селският туризъм е форма, която се основава на природни, социални и обществени стойности, които позволяват на госта и домакиня да споделят опит и положителни преживявания.

2. Изясняване предпоставките, свързани с развитието на селския туризъм у нас

Развитието на селския туризъм у нас неминуемо се влияе все повече от общоевропейските тенденции в тази насока. По-важните тенденции, които е необходимо да се имат в предвид при настоящото разглеждане на темата селски туризъм в България са:

- Селският туризъм представлява значим сегмент от европейския туризъм.
- Селският туризъм е жизнено важен за икономиката на европейските извънградски райони.
- Селският туризъм е все по-търсен. Оценката на Световната туристическа организация потвърждава, че пазарните тенденции са в полза на селския туризъм. Търсенето през последните 15 год. отбелязва ясен ръст.
- Селският туризъм е добре организиран в много Европейски страни. За да заздравят обществената си и бизнес позиция, предприемачите в селския туризъм се съюзават.

- Селският туризъм е независим. Предприемачите разбират, че те самите са отговорни за определяне на нуждите си и контролиране на необходимите услуги.

- Селският туризъм има общи потребности, характерни за всички, които го практикуват.

Селският туризъм, като почивка в селска местност, не е само мода, а необходимост, предвид замърсяването на околната среда, динамичния и напрегнат ритъм на живот в градовете, което естествено подтиква хората към търсене на спокойствие и отмора сред чиста природна среда и поусмотени места. Този туризъм е характерен за високо урбанизираните страни и се развива поради желанието за връщане назад към природата. В много държави той се стимулира на национално равнище и чрез него се търси изход от все по-застрашителната практика на масовия туризъм, който е изцяло икономически ориентиран и в голяма степен пренебрегва екологичните, социални и морални ценности.

Характерна черта на селския туризъм е, че понякога той се допълва и от някои други видове специализиран туризъм, като повече или по-малко разширява туристическия си продукт с техни компоненти, но прекомерното развитие на селския туризъм води и до някои негативни ефекти. Голямото натрупване на туристи води до обезличаване на характерните особености на съответния селски регион. Силно комерсиализиране може да доведе до влошаване на услугите, до уеднаквяването им и намаляване на качеството им.

Като предпоставки за развитие на селски туризъм у нас могат да се търсят в няколко основни направления:

- ✓ Пазар – има търсене на тази форма на специализиран туризъм

- ✓ Наличие на ресурс – притежаваме преобладаващата част от елементите на туристическия продукт на селския туризъм, свързани с ресурса – интересни села, самобитна архитектура, бит, фолклор, занаяти, празници и обичаи, пейзаж

- ✓ Традиции и опит – притежаваме добър опит и традиции, но предимно в областта на ваканционните морски и планински туризъм

3. Механизми за финансиране и кандидатстване по Оперативна програма „Развитие на селските райони“ – Програма „Инвестиционна подкрепа за неземеделски дейности“

Има няколко основни акцента, които оказват сериозно влияние при избора ни да инвестираме в селски туризъм и смело можем да кажем, че те са повече от благоприятни:

- Сериозно финансиране от страна на програмите за безвъзмездно подпомагане;

- Основен приоритет на ЕС в частност **Мярка 311 и 312**;

- България, като страна, има огромен потенциал за развитието на този тип туризъм;

- Секторът не е развит и позволява на предприемчивите хора да инвестират и спечелят от това

- Селският туризъм получава сериозно финансиране по програма „Развитие на селските райони“ – **Мярка 311/312** – получават се 70% безвъзмездно финансиране, като общата стойност на инвестицията не трябва да надвишава левовата равностойност на 400 000 евро;

- Програмата позволява финансиране, както за реконструиране на вече съществуваща къща, която да бъде преобразувана на „къща за гости“, така и да изградите от „гола“ ливада чисто нова „къща за гости“;

- Програмата допуска разходи от А до Я, а иначе казано от СМР частта (строително монтажните работи), през пълно обзавеждане, изграждане на басейни, закупуване на моторни превозни средства до озеленяването на дворното пространство.

Какво трябва да знаем при подготовката на проектната документация:

Целият цикъл при подготовката на един проект за финансиране по **Мярка 311/312** може да бъде разделен на три основни етапа. Първият етап е свързан с подготовка на задължително прилежащата проектна документация, на бизнес план и финансова обосновка. Основните акценти тук са проектирането на самата къща за гости, и разработването на бизнес план. При започване на проектирането, архитектът трябва да подготви така проекта, че той да бъде съобразен с изискванията на програмата, защото това до голяма степен решава положителната оценка за финансиране на вашия проект. Тук голям принос има добрият консултант. Фонд земеделие има лимити за СМР на квадратен метър, както и за обзавеждане на стаи. Работата на консултанта е да знае тези лимити, като по този

начин архитектът може да заложи максимума на допустимост и проектът да няма нужда от редуция на финансовата помощ и да може да усвои максимума на допустимата субсидия. В случай че надвишат тези лимити и се стигне до редуциране на субсидия, проектът може да „падне” на бизнес план, което автоматично води до отхвърлянето му.

Друг важен момент е финансовата обосновка към бизнес плана, тъй като има тънкости, които трябва да се съобразяват при изчисленията. Ключов момент за достигане до финала е, когато проектът пристигне в (Централно управление) (ЦУ) и бъде разпределен на конкретен експерт. По време на оценяването е възможно да възникнат определени спорни моменти, за които експертът ще иска допълнително разяснение. Възможно е да изиска и подмяна на определени документи и/или корекции по тях. Когато състави списък с разяснителни въпроси се изпраща обратно и има 10 дена да върнете исканата информация и/или документи на съответния експерт. Ако не може да се справите в конкретния срок или подадете грешна информация, проектът ще бъде отхвърлен. Както и ако . Ако има определени документи, които изискват повече от десет дена срок за набавяне, има начини да се удължи при определена процедура;

След като е подписан договор с Държавен фонд земеделие (ДФЗ) започва реалното изпълнение на дейностите заложи по проекта, както и осигуряване на авансово плащане по него. Акцентът тук е правилното отчитане на проекта, което означава, че си гарантирате безпроблемното финансиране от страна на програмата. Тук пак има роля консултанта, който да следи и да подготвя коректно необходимата документация. Всяко своеволие и/или грешно подадена информация води до „отрязване“ на конкретния одобрен разход.

Програмата „Инвестиционна подкрепа за неземеделски дейности“ се финансира по следния принцип – *75% субсидия и 25% самоучастие*.

Предварително допустимите разходи, които се възстановяват са само за услуги т.е. разходи за проектиране на сградата, консултантски и др. Тези разходи са до 12% от стойността на субсидията и трябва да са осигурени предварително. През целия процес до построяването на сградата имате право на четири плащания: авансово, две междинни и окончателно (преди окончателното плащане сградата трябва да е построена). След одобряването на проекта и подписване на договор с *Държавен фонд „Земеделие”* (ДФЗ), може да заявите авансово плащане.

Кандидатите по тези мерки могат да бъдат земеделски производители и микропредприятия, регистрирани като еднолични търговци или юридически лица по Търговския закон, както и физически лица, регистрирани по Закона за занаятите.

Изискванията към кандидатите са:

1. Да имат седалище или постоянен адрес за физическите лица на територията на селски район.
2. Инвестицията да се осъществява в селски район и да няма отрицателно влияние върху околната среда.
3. Кандидатът да представи разработен бизнес план, който да показва икономическа жизнеспособност на инвестицията за срок от 5 години и 10 години при строително-монтажни работи.
4. Стопанството на кандидати, земеделски производители, трябва да има стандартен производствен обем над 8000 евро.
5. Инвестициите в производство на електроенергия от биомаса не се подпомагат по мярката, ако те не произвеждат 10% топлинна енергия.

Допустими дейности са :

1. Развитие на туризъм (изграждане и обновяване на туристически обекти и развитие на туристически услуги). Програмата позволява финансиране както за изграждане на нова къща за гости или малък семеен хотел с до 20 стаи, така и реконструкция на съществуваща сграда в къща за гости или хотел и обновяване на туристически обекти
2. Развитие на услуги във всички сектори.
3. Производство на енергия от възобновяеми енергийни източници за собствено потребление.
4. Изграждане или подобрения на недвижимо имущество.
5. Закупуване, включително чрез лизинг на нови машини и оборудване.
6. Общи разходи, свързани с разходите по преходните точки, например хонорари на архитекти, инженери и консултанти, хонорари, свързани с консултации относно екологична и икономическата устойчивост, включително проучвания за техническа осъществимост.

7. Нематериални инвестиции – придобиване и създаване на компютърен софтуер и придобиване на патенти, лицензи, авторски права и марки.

Етапи при кандидатстване по мярка 6.4 „Инвестиционна подкрепа за неземеделски дейности“:

- Кандидатства се само като юридическо лице т.е. трябва да имате фирма или ако нямате да регистрирате такава в населеното място, където се намира имота

- Избор и покупка на земя. Алтернативен вариант е да придобиете земята с учредяване на вещно право, тоест да наемете земята за период не по-малък от 10 години с право на строеж (**разходите свързани със закупуване на имот не се признават и финансират по програмата**)

- Изготвяне на подробен устройствен план (ако се изисква)

- При земеделски земи, задължително трябва да се смени статутът на земята и да се изработи подробен устройствен план

- Инвестиционен проект – изготвяне на работен проект, в който са включени количествени сметки – това е най-общо казано описание на материалите със съответните параметри (брой, квадратни метри или обем)

- Получаване на разрешение за строеж от съответната община

- Изготвяне на необходимата документация, бизнес план и заявление за кандидатстване по програма за развитие на селските райони

- Сключване на договор за финансиране на проекта

- **Намиране на първоначален източник на финансиране** (ако не можете да си подсигурите авансовото плащане, например чрез кредит, банкова гаранция или две фирми, които да гарантират, трябва да имате средства, за да започнете строителството до етап първо междинно плащане)

- Стартиране с изпълнение дейностите по проекта/бизнес плана – това включва доставка на материали, строително-монтажни дейности, управление и пр.

- Приключването на дейностите по проекта, е съпътствано с одит и преглед на цялата документация от страна на управляващия орган

- Приключването на проекта завършва с неговото окончателно финансиране

4. Развитие на туристическия продукт в селските региони

За нуждите на селския туризъм са необходими разнообразни туристически ресурси: природни дадености (географски особености, климат, растителен и животински свят, природни забележителности и др.); историческо наследство (архитектурни и археологични паметници, църкви и манастири); културно наследство (фолклорно и етнографско богатство, традиционни и художествени занаяти, традиционни празници и обичаи, традиционна кухня и др.); местен бит (животновъдни и земеделски практики, производство на храни и напитки и др.). Стопанинът, който е главното лице обръщащо внимание на туристическия поток, се разглежда като събирателно понятие на местното население. Чрез него се осъществяват преобладаваща част от услугите – приготвяне на домашни специалитети, грижите за домашното стопанство. Пак чрез него се постига запознаване на туристите с народните занаяти, фолклор, бит. Стопанинът е водеща фигура на този тип туризъм. От неговото умение, природна култура и душевност зависи степента на удовлетвореност на туристите от ваканция на село. В оформянето на туристическия продукт се включват и различни рекреационни занимания като разходки пеша, с коне, с велосипеди, с мулета, по река, а също и практикуване на различни спортове. Предпочитана е активната почивка, съчетана с лечебно-климатичен отдих и възстановяване. Особено типично за селския туризъм е участието в полската работа – овощарство, пчеларство, гроздобер, бране на плодове, цветарство, събиране на гъби, билки. Много характерна е и консумацията на място на местни продукти, запознанство с местната кухня. В това отношение възможностите са извънредно разнообразни. При по-добра организация и медицински контрол може да се провежда плодолечение, вегетариански седмици, дегустация на специфични продукти, кулинарни вечери, пикници. Популярни са инициативите за откриване на историческо, етнографско, културно, архитектурно наследство, фолклор, обичаи характерни за всеки район, организиране и демонстрация на занаяти. В землищата на селата, в близост до горски масиви и ловни стопанства, язовири и реки, има възможност за организиране на ловни и риболовни излети. Изпълнимо е и предлагането на по-специфични ваканции стажове за изучаване на флора, фауна, геология, проследяване миграциите на птиците, вулканични явления, практикуване на езика на страната домакин. Всяка страна или регион

поставя свой отпечатък върху развитието на селския туризъм, като се търсят нови форми и перспективи. В реализирането им се включват местните общности, законодателни органи, представители на различни сектори на икономиката. Селският туризъм се явява един от важните моменти в политиката за развитие на селото. Осъществяват се програми за подпомагане и инвестиране в тази област, организира се обмяна на опит и информация.

Всички тези мерки имат като крайна цел да помогнат за справянето с наболелите местни проблеми, които почти всички селски региони у нас имат. Такива проблеми са :

- Липсва резервационна система за настаняване в селския туризъм.
- Няма туроператори на селски туризъм
- Няма рекламна дейност
- Дейности за развлечение и културни мероприятия са в начален етап на развитие.
- Тематичен туристически продукт, свързващ престоя на туристите с определена активност и дейност едва сега започват да се създава
- Селският туризъм е сезонен, което намалява годишната реализация и печалба.
- Продуктът в селския туризъм е с ниска добавена стойност
- Липсва подходяща инфраструктура; лоши пътища, липса на указателни знаци, информация и други
- Липса на професионален опит и познания в преобладаващата част от практикуващите или желаещи да практикуват селски туризъм

Поради тази причина властите на национално и местно ниво, както и местното население, трябва да работят усилено и в пълен унисон за постигането и запазването на добър имидж на дадена дестинация като място за провеждане на класен селски туризъм.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изследвайки проблематиката, свързана с развитието на селските райони ще дадем следните насоки за бъдещата им перспектива:

1. Да се разшири и доразвие предложената стратегия за повишаване на развитието на регионите за селски туризъм чрез координиране на туристическото предлагане.
2. Да се проследят и анализират резултатите от реализирането на стратегията.
3. Спрямо изводите изведени от прилагането на стратегията за да се предложат нови цели.

ИЗПОЛЗВАНИ ИНТЕРНЕТ ИЗТОЧНИЦИ

- [1] <http://www.didproekt.net/selski-raioni/>
- [2] <http://evroprogrami.com/mnenieto-na-konsultanta/stapki-za-kandidatstvane-po-myarka-311-i-312-na-prsr-2>
- [3] <http://finansirane.eu/%D0%B7%D0%B0%D1%89%D0%BE-%D0%B4%D0%B0-%D0%B8%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%B2-%D1%81%D0%B5%D0%BB%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D1%8A%D0%BC/>
- [4] <http://finansirane.eu/%D0%B7%D0%B0%D1%89%D0%BE-%D0%B4%D0%B0-%D0%B8%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B5-%D0%B2-%D1%81%D0%B5%D0%BB%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D1%8A%D0%BC/>
- [5] <http://www.prsr.bg/merki/%D0%9C%D1%8F%D1%80%D0%BA%D0%B0-311/19/index.html>
- [6] <http://www.prsr.bg/merki/index.html>